

УДК [78:398]:378.016:373.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2023-1-5>

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА

Крижановська Тетяна Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-9072-5288
e-mail: kryzhanovska.tetyana@gmail.com

Холод Катерина Сергіївна

магістрант кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання
Рівненського державного гуманітарного університету
e-mail: katernavashchik@gmail.com

У статті розглянуто методичні особливості використання поліського фольклору як чинника активізації професійного інтересу майбутнього вчителя мистецтва (музичного мистецтва). Обґрунтовано зміст і структуру поняття «професійний інтерес». Зокрема, запропоновано визначення, згідно з яким це є вибірково особистісна спрямованість психічних процесів на об'єкти та явища навколишнього світу (за Г. Щукіною), що мають для особистості професійне значення, спонукають до опанування професії.

Провідними структурними компонентами професійного інтересу автори вважають процес опанування змісту професії (професійно-пізнавальна складова частина); формування позитивного ставлення до якогось виду діяльності, готовність до подолання складнощів професійного становлення (професійна емоційно-вольова складова частина); практична діяльність щодо опанування професії (професійно-діяльнісна складова частина).

Конкретизовано основні складові частини професійного інтересу вчителя музичного мистецтва, зокрема: розуміння сутності, мети, призначення професії; наявність стійкого бажання займатись музично-педагогічною діяльністю; здатність до подолання фахових труднощів; методичну включеність майбутнього вчителя в різні види фахової музичної діяльності.

На конкретних зразках з авторської практики викладання курсу «Історія музики» автори демонструють розвивальний (щодо професійного інтересу вчителя музичного мистецтва) потенціал календарно-обрядового фольклору Рівненщини. Сприймання, виконання окремих фольклорних зразків, аналіз стилізованих засобів, виявлення їх педагогічного потенціалу, моделювання фрагментів уроків мистецтва, використання цих моделей в умовах виробничої практики тощо є, на думку авторів, ефективними шляхами формування професійного інтересу майбутніх педагогів. Уводячи в курс «Історія музики» зразки поліського фольклору, необхідно орієнтуватись на структуру професійного інтересу, дбати про комплексний розвиток його основних складників.

Ключові слова: професійний інтерес учителя мистецтва, поліський календарно-обрядовий фольклор, дисципліна ЗВО «Історія музики».

WAYS OF DEVELOPING THE PROFESSIONAL INTEREST OF FUTURE ART TEACHERS

Tetyana Kryzhanovska, Kateryna Kholod

Rivne State University of the Humanities

The article examines the methodological features of the use of Poliskyi folklore as a factor in activating the professional interest of the future art (music) teacher. The content and structure of the concept of "professional interest" are substantiated. In particular, a definition has been proposed, according to which it is a selective personal focus of mental processes on the objects and phenomena of the surrounding world (according to G. Shchukina), which have professional significance for the individual and encourage him to master the profession.

The authors consider the process of mastering the content of the profession (professional-cognitive component) to be the leading structural components of professional interest; the formation of a positive attitude

to a certain type of activity, readiness to overcome the difficulties of professional formation (professional emotional and volitional component); practical activity related to mastering a profession (professional activity component).

The main components of the professional interest of a music teacher are specified, in particular: understanding the essence, purpose, purpose of the profession; the presence of a persistent desire to engage in musical and pedagogical activities; ability to overcome professional difficulties; methodological inclusion of the future teacher in various types of professional musical activity.

Using specific samples from the author's practice of teaching the History of Music course, the authors demonstrate the developmental (regarding the professional interest of the music teacher) potential of the calendar-ritual folklore of the Rivne region. Perception, performance of individual folklore samples, analysis of stylistic means, identification of their pedagogical potential, modeling of fragments of art lessons, use of these models in the conditions of production practice, etc. are, according to the authors, effective ways of forming the professional interest of future teachers. When introducing examples of Poliskyi folklore into the "History of Music" course, it is necessary to focus on the structure of professional interest, taking care of the comprehensive development of its main components.

Key words: professional interest of art teacher; Poliskyi calendar-ritual folklore, discipline called "History of Music".

Постановки проблеми. Буремне сьогодні активізує пошуки на вітчизняній освітній ниві. Вони стосуються ефективних педагогічних засобів виховного впливу на майбутніх громадян України. Історія людства засвідчує: у важливі, переломні моменти нація шукає підтримки в минулому, традиційному, такому, що пережило випробування часом і продемонструвало свою життєздатність. Такою українською національною опорою є усна народна творчість. Корифеї світової культури стверджують, що фольклор – це національні «душа та біографія» (О. Довженко), «духовне обличчя» (А. Міцкевич), український журналіст М. Княжицький називає фольклор «засобом збереження нації». Народну творчість можна сміливо вважати енциклопедією, універсальним підручником, що навчає та виховує українців із давніх давен, формує в них розуміння того, хто ми такі, яке наше коріння та якими є вектори нашого майбуття. Отже, освітній потенціал фольклору складно переоцінити. Саме тому становить науковий інтерес реалізація можливостей усної народної творчості у процесі професійного зростання майбутнього вчителя. А вже результатом і змістом його фахової освіти є сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей (Закон України. Про освіту, 2014), носієм яких значною мірою є український фольклор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам зазначеної проблеми присвячено низку сучасних наукових досліджень у сфері вітчизняної фольклористики, представники якої вивчають регіональні зразки народної музики Західної України, зокрема й поліського краю (В. Ковальчук, А. Пастушенко, Ю. Рибак, Н. Супрун-Яремко й інші). Передусім маємо на увазі збірки Л. Гапон «Барви Полісся» (1982 р.), В. Ковальчука «Календарно-обрядові пісні Рівненщини» (1994 р.), Р. Цапун «Мелодії древнього Нобеля» (2003 р.), Ю. Рибак «Народні пісні Березнівщини» (2016 р.) та інші. Відмітимо значний внесок науковця Б. Столярчука, який висвіт-

лює творчість фольклористів С. Козицького, І. Корсюка, І. Пестонюка, П. Степанюка й інших. Згадані вчені неодноразово вказують на багатство художнього змісту музичного поліського фольклору, його значний виховний потенціал (Дзвінка, 2008, с. 9–10).

Різномісними є сучасні наукові студії, орієнтовані на вдосконалення шляхів професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва (Т. Бодрова, О. Красовська, В. Мішеченко, Л. Радковська, О. Щолокова й інші). «Мистецька освіта спрямована на формування культури сприйняття навколишнього світу, на розвиток здібностей особистості до власного перетворення та навколишньої дійсності», – зазначає вчена О. Красовська щодо змісту професійної підготовки вчителів (Красовська, 2020, с. 8). У низці напрацювань уточнюється педагогічна сутність, структура, різновиди категорії «інтерес» (Т. Браніцька, Г. Щукіна й інші). Водночас проблемі розвитку окремих складових частин професіоналізму майбутнього вчителя мистецтва засобами фольклору (Р. Дзвінка, О. Крус) нині приділено не досить уваги, що і зумовило наше зацікавлення зазначеною проблемою, зокрема у предметі «професійний інтерес».

Метою дослідження є визначення методичних аспектів процесу розвитку інтересу до вчительської професії у здобувачів вищої освіти засобами регіонального (поліського) фольклору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уточнимо зміст ключових щодо нашої проблеми теоретичних понять. Інтерес (від лат. *Interest* – має значення, важливо) – психолого-педагогічна категорія, що означає форму прояву пізнавальної потреби. Остання, як відомо, спрямовує особистість на розуміння нею мети діяльності, зорієнтовує її на «ознайомлення з новими фактами, на більш повне і глибоке відображення дійсності» (Гончаренко, 1992, с. 147–148). Своє життя в педагогіці це поняття розпочало із XVII ст. Саме в цей час видатний засновник наукової педагогіки Я.А. Коменський висловив думку, за якою завдяки наявності інтересу до навчання учень прагне вчитися, його не лякають жодні труднощі, а знання засвоюються легше. Нині проблема інтересу як

результативного чинника навчального процесу широко розробляється. Уточнюються його сутність, структура, різновиди, методики розвитку (Л. Божович, Т. Браніцька, С. Рубінштейн, Г. Щукіна й інші). Зокрема, у роботах Г. Щукіної інтерес розуміється як спеціальне вибіркове, наповнене сильними враженнями та стремліннями ставлення особистості до навколишнього світу, його об'єктів, дій процесів (Щукіна, 1979, с. 98).

Сучасна педагогіка доводить: ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від розвиненості пізнавального інтересу учнів, тобто від активності пізнавального ставлення учнів до процесу навчання. Пізнавальний інтерес виражається у прагненні до опанування нових знань, пов'язаних із предметом інтересу, в увазі до нього; у позитивному емоційному забарвленні пізнавального процесу; вольових проявах для його задоволення у практичній діяльності. Вищим ступенем сформованості навчального інтересу є творчий пізнавальний інтерес, тобто зацікавленість особистості в самостійній пошуковій діяльності, результатом якої є нове знання. С. Гончаренко виділяє такі напрями розвитку пізнавального інтересу: розуміння учнями значення матеріалу, який вивчається; їх включення в активну творчу діяльність, у процес виконання завдань, які спонукають до самостійних, активних роздумів (Гончаренко, 1992, с. 147–148).

У класифікаційному розмаїтті різновидів інтересу важливе місце належить професійному інтересу – запоруці успішної особистісної реалізації у професії. Його становлення розпочинається на студентській лаві в навчально-виховному середовищі закладу вищої освіти. Професійний інтерес – вибіркова особистісна спрямованість психічних процесів на об'єкти та явища навколишнього світу (за Г. Щукіною), що мають для особистості професійне значення, спонукають до опанування професії. Це важливий мотив фахового становлення професіонала. За визначенням Т. Савицької, професійний інтерес є складним комплексом «психічних властивостей і станів, який охоплює пізнавальну, емоційну і вольову активність, спрямовану на обрану професійну діяльність» (Савицька, с. 188–190). Отже, основними складниками розвитку професійного інтересу можна вважати: процес опанування змісту професії (професійно-пізнавальна складова частина); формування позитивного ставлення до якогось виду діяльності, готовність до подолання складнощів професійного становлення (професійна емоційно-вольова складова частина); практична діяльність щодо опанування професії (професійно-діяльнісна складова частина).

У центрі нашої уваги перебуває професійний інтерес майбутнього вчителя мистецтва, зокрема музичного мистецтва. У дану особистісну якість включаємо розуміння сутності, мети, призначення професії, наявність стійкого бажання займатись музично-педагогічною діяльністю. Також важливою складовою частиною бачимо здатність до подолання труднощів, адже не секрет, що професія

музиканта здобувається багато років (починаючи з навчання в дитячій музичній школі та завершуючи закладом вищої освіти). Оскільки практична складова частина даної професії передбачає низку підвидів музично-педагогічної діяльності: методичну, диригентську, інструментально-виконавську, теоретичну тощо, то і професійно-практична складова частина професійного інтересу передбачає включеність майбутнього вчителя в ці види активності. Зазначимо, що названі структурні складові частини проходять основні шаблі розвитку інтересу – зацікавленість, допитливість, заглибленість, спрямованість (Коберник, 1999, с. 55–60).

Спробуємо виявити можливості впливу на професійний інтерес майбутнього педагога-музиканта фольклору Рівненщини, зокрема поліського календарно-обрядового. Рівненське Полісся – історико-етнографічний регіон, що слушно вважається сучасною Меккою для фольклористів, адже його формування сягає найдавніших часів. Локальною строкатістю відзначається фольклор регіону, у якому проживає етнічна група поліщуків. За словами дослідниці С. Грици, «особливості їхнього побутування у степових районах (де переважало землеробство та пастухування), а з ними і патріархальний спосіб життя, вплинули на збереження старовинних обрядів, способів співу (говірковий глісандовий речитатив, монолог, підголоски тощо) (Грица, 2007, с. 54). Специфіка місцевості, ізольованість і віддаленість від бурхливих цивілізаційних центрів, деяка сповільненість культурного поступу зумовили збереження реліктових явищ, зокрема у сфері народної творчості. Тому у процесі безпосереднього спостереження за фольклорним побутом, комунікування з місцевим населенням науковці мають можливість різнобічно досліджувати етнокультурну спадщину.

Самобутніми є обрядові традиції поліщуків, що супроводжуються цікавими піснями, які, на наш погляд, варто вводити в освітній процес ЗВО, зокрема в курс «Історія музики». Показові ознаки поліського обрядового фольклору, за словами дослідника В. Ковальчука, такі: ледь помітні глісандо, вишукана мелізматика, несподівано продовжені зупинки в кінці мотивів, фраз; придихальні паузи, розспів окремих складів, довге протягання недоспіваних слів у кінці фраз, строф тощо (Ковальчук, 1995, с. 7). Сприймання, виконання окремих фольклорних зразків, аналіз стильових засобів, виявлення їхнього педагогічного потенціалу, моделювання фрагментів уроків мистецтва, використання цих моделей в умовах виробничої практики тощо – не повний перелік шляхів формування професійного інтересу майбутніх педагогів. Нижче наводимо окремі приклади.

Тема «Музичне мистецтво східних слов'ян» дозволила проведення практичного заняття концертного типу, на якому здобувачі вищої освіти виконували подвійну функцію – конферансьє та виконавця. Було сформульоване завдання: лаконічно й цікаво, оригінально розповісти про особливості побутування обраного жанру та виконати

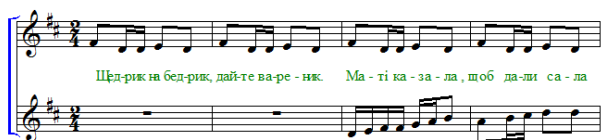

його зразок. Ми отримали інформацію про оригінальні поліські традиції зустрічі весни, водіння куша, святкування Петрівки, Купала, осінньо-зимової обрядовості.

Під час вивчення симфонічної творчості Л. Ревуцького (Симфонія № 2 е moll) і М. Вериківського (Симфонічна сюїта «Веснянки») ми запропонували зібрати та представити регіональні народні мелодії для «Поліської весняної» сюїти чи однієї із частин симфонії, обґрунтувавши свій вибір.

Знайомлячи студентів з творчістю М. Леонтовича, включили їх у ситуацію «урок від композитора». Було запропоновано чотиризвучний поліський наспів «Щедрик на бедрик» для короткої власної 2-голосної хорової обробки за зразком «Щедрика». Нижче наводимо мелодію-тему та варіанти її обробки.

Щедрик на бедрик (Ковальчук, 1995, с. 83)

Варіант 1

Варіант 2

Варіант 3

Під час опрацювання теми «Неофольклорна хвиля» в українському музичному мистецтві» студенти включились у створення власних мелодій у поліському обрядовому стилі. За поетичну основу були запропоновані такі рядки:

«Ой, ми були у великому лісі

Нарядили Куста із зельоного кльону» (Ковальчук, 1995, с. 34).

«Ой, у мене під вікном кучерява вишня.

Гей! Гей! Кучерява вишня» (Ковальчук, 1995, с. 26).

Висновки. Отже, коли вводимо в курс «Історія музики» зразки поліського фольклору, відповідно інформаційно їх забезпечуємо та виконуємо творчі завдання фахового змісту, ми орієнтуємось на структуру професійного інтересу, дбаємо про комплексний розвиток його основних складових частин: професійно-пізнавальної, емоційно-вольової, професійно-діяльнісної.

Перспективи подальших досліджень. У подальшій науковій діяльності, спрямованій на розвиток професійних якостей учителя мистецтва засобами вітчизняного фольклору, уважємо перспективним пошук ефективних методичних підходів щодо активізації цього процесу у професійній компетентності.

Література:

- Закон України Про вищу освіту (2014). Відомості Верховної Ради України (ВВРУ), 2014. № 37–38, ст. 2004.
- Дзвінка Р. (2008). Виховання майбутніх учителів засобами українського музичного фольклору. Рівне, Бердянськ: Овід, 254 с.
- Красовська О. (2020). Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво». Навчально-методичний посібник. Львів: Новий світ – 2000. 152 с.
- Гончаренко С. (1992). Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 366 с.
- Щукина Г. (1979). Активізація пізнавальної діяльності учнів у навчальному процесі. М.: Просвещение. 160 с.
- Савицька Т. Формування професійного інтересу в студентів підготовчого відділення закладів вищої медичної освіти. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/10079/1/Savitska_Formuvannia_profesiinoho_interesu.pdf.
- Коберник О., Коберник Г. (1999). Активізація навчально-пізнавальної діяльності школярів. *Рідна школа*. № 12. С. 55–60.
- Грица С. (2007). Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор. Нарис. Київ. Тернопіль: Астон, 2007. 157 с.
- Календарно-обрядові пісні Рівненщини (1994). Навчальний посібник з фольклору для загальноосвітньої школи. Упорядник В. Ковальчук. Рівне: Державно-редакційно-видавниче підприємство. 100 с.

References:

- Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu (2014). [Law of Ukraine On Higher Education]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014. № 37–38, st. 2004 [In Ukrainian].
- Dzvinka R. (2008). Vykhovannia maibutnich uchyteliv zasobamy ukrainskoho muzychnoho folkloru. [Education of future teachers by means of Ukrainian musical folklore]. Rivne, Berdiansk: Ovid. 254 s. [In Ukrainian].
- Krasovska O. (2020). Tekhnolohii vykladannia osvitnoi haluzi "Mystetstvo". [Teaching technologies of the educational field "Art"]. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Lviv: Novyi svit – 2000. 152 s. [In Ukrainian].

Honcharenko S. (1992). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. 366 s. [In Ukrainian].

Shchukyna H. (1979). *Aktyvyzatsiia poznavatelnoi deiatelnosti uchashchykhsia v uchebnom protsesse*. [Activation of the cognitive activity of students in the educational process]. M.: Prosveshchentye. S.160.

Savytska T. *Formuvannia profesiinoho interesu v studentiv pidhotovchoho viddilennia zakladiv vyshchoi medychnoi osvity* [Formation of professional interest in students of the preparatory department of institutions of higher medical education]. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/10079/1/Savitska_Formuvannia_profesiinoho_interesu.pdf [In Ukrainian].

Kobernyk O., Kobernyk H. (1999). *Aktyvizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti shkolariv* [Activation of educational and cognitive activities of schoolchildren]. *Ridna shkola*. № 12. S. 55–60. [In Ukrainian].

Hrytsa S. (2007). *Ukrainska folklorystyka XIX – pochatku XX stolittia i muzychnyi folklor*. [Ukrainian folklore of the XIX – early XX century and musical folklore]. *Narys*. Kyiv. Ternopil: Aston, 2007. 157 s. [In Ukrainian].

Kalendarno-obriadovi pisni Rivnenshchyny (1994). [Calendar and ceremonial songs of the Rivne region]. *Navchalnyi posibnyk z folkloru dlia zahalnoosvitnoi shkoly*. Uporiadnyk V. Kovalchuk. Rivne: Derzhavno-redaktsiino-vydavnyche pidpriemstvo. 100 s. [In Ukrainian].
